

PIETER BRUEGEL'İN JANR (GÜNLÜK YAŞAM) RESİMLERİNDE KIRSAL BELLEK

Tuğba RENKÇİ TAŞTAN*

Özet

Pieter Bruegel (1525?-1569), 16. yüzyılda Hollanda ve İtalya'da yaşamış bir sanatçıdır. Ortaya koyduğu yapıtlarıyla, *Kuzey Flemenk* sanatının öncülerinden olup, janr resminin 16. yüzyıldaki en önemli temsilcisi ve ustası olmuştur. Yaşadığı dönemin günlük yaşam sahnelerini kendine özgü sanatsal bir üslupta betimleyen sanatçının eserleri, arşivsel ve belgesel bir niteliğe sahiptir. P. Bruegel; köylüleri, günlük olayları ve çocuk oyunlarını resmetmiştir. Ayrıca P. Bruegel'in yapıtlarında ahlaki, toplumsal ve yerel konular genellikle; figüratif, peyzaj ve mekân düzenlemelerinin içinde yer alır. Sanatçı, yaşadığı çağın insanı olarak, toplumu sanatında yeni bir düşünce ve yol ile ele almayı benimsemiştir.

Araştırma, Avrupa sanat tarihinde önemli bir yere sahip olan Yaşlı Pieter Bruegel'in janr (günlük yaşam) resimlerinde kırsal belleğin incelenmesini amaçlamıştır. Bu amaç kapsamında; P. Bruegel'in yaşadığı dünya ve yapıtları; kırsal bellek açısından, sanatsal kurgu, kompozisyon, biçim-ifade ve içerik göz önüne alınarak irdelenmiştir. Dolayısıyla araştırma, P. Bruegel'e ilişkin kırsal bellek bağlamına odaklanması ve spesifik bir araştırma alanını kapsaması bakımından önem taşır.

Araştırma kapsamında, literatür taraması yapılmıştır. Ayrıca, sanatçının kırsal yaşamdan pastoral sahnelerin betimlendiği eserlerden bir seçki oluşturularak, yapıtlarında kırsal bellek bağlamında, belirli kaynaklar eşliğinde yapıt analizli bir araştırma, okuma, çözümleme ve yorumlama yolu benimsenmiştir. Bu doğrultuda, P. Bruegel ile ilgili yerli ve yabancı kaynaklardan yararlanılarak metnin içeriği oluşturulmuştur. İçerikte, sanatçının öncelikle yaşam öyküsü kısaca ele alınmış ardından araştırmanın bağlamına değinilmiş ve son olarak da yapıtlarından örnekler sunulmuştur. Elde edilen bulgular ve veriler doğrultusunda araştırma metni sonuca bağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Pieter Bruegel, Janr Resmi, Kırsal Bellek, Plastik Sanatlar, Görsel Sanatlar

RURAL MEMORY IN PIETER BRUEGEL'S GENRE (DAILY LIFE) PAINTING

Abstract

Pieter Bruegel (1525? -1569) is an artist who lived in Holland and Italy in the 16th century. He was one of the pioneers of Northern Dutch art with his works and became the most important representative and master of genre painting in the 16th century. Describing the scenes of the daily life of his period in a unique artistic style, the artist's works have an archival and documentary quality. Bruegel has portrayed villagers, daily events and children's games. In addition, in Bruegel's works, moral, social and local issues often take part in figurative, landscape and spatial arrangements. The artist, as the person of the age in which he lives, has adopted a new way of thinking and approaching society in his art.

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Ayyansaray Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Görsel İletişim Tasarımı Bölümü, tugbarenkitastan@ayvansaray.edu.tr

The research aimed to examine the rural memory in the genre (daily life) paintings of the Elder Pieter Bruegel, who has an important place in European art history. Under this purpose; the world in which Bruegel lives and its works are taken into consideration; in terms of rural memory, artistic fiction, composition, form-expression and content. Therefore, the research is important in that it focuses on the rural memory context of P. Bruegel and therefore covers a specific research area.

Within the scope of the research, the literature research has been done. In addition, a selection was created from the artist's works depicting scenes from rural life. In the context of rural memory in the artist's works, a work-based research, reading, analysis and interpretation method has been adopted in company with certain sources. In this direction, the content of the text was created by making use of local and foreign sources about Bruegel. In the content, first of all, the life story of the artist was mentioned briefly, then the context of the research was touched on, and finally, examples of his works were presented. The research text was concluded in line with the findings and data obtained.

Keywords: Pieter Bruegel, Genre Painting, Rural Memory, Plastic Arts, Visual Arts

Giriş

İtalya'da Rönesans'ın ortaya çıkması ve *Cinquecento*¹ döneminin yaşanması ile birlikte Avrupa, tarihindeki önemli değişimlerden birine tanık olmuş, sanat, bilim ve kültür alanlarında yoğun gelişmeler meydana gelmiştir. Bu gelişmeler, birçok alanda yeni teknik buluşlara, idealizme, klasik üslubun büyük örneklerinin ortaya çıkmasına ve yeni üretim anlayışlarına yol açmış, sanatsal ve kültürel bir devrim yaşanmıştır. *Antikite (Antik Çağ)*'ye duyulan ilgi artmış, ideal güzelliğe ulaşma amacı Antik Yunan'dan sonra tekrar ortaya çıkmıştır. O döneme hâkim olan sanatsal anlamda geleneksel ve klasik üretim tarzı en uç noktaya gelmiş, ciddi bir dönüşüm yaşanmıştır.

Bununla birlikte, İtalya'da sanat alanında yaşanan yenilikler, tüm Avrupa'yı etkisi altına almıştır. İtalyanlar, evrendeki yasaları ve doğanın gizemlerini araştırmak üzere; matematik bilimine ve daha sonra perspektif yasalarına yöneldiler. Bununla birlikte, insan vücudunu anlamak için anatomik araştırmalar yapılmış ve kadavralar üzerinde çalışılmıştır. Dolayısıyla yapılan bu çalışmalar sayesinde, yeni ve önemli keşifler sanatçıların ufkunu genişletmiştir. Öyle ki toplumda yüzyıllar boyunca herhangi bir zanaatkâr olarak görülen bu sanatçılar için durum tersine dönmüş, bu gelişmelerin yaşanması ile birlikte toplumda belli bir kimliğe ve itibara sahip gerçek bir usta ve sanatçı olarak değer görmeye başlamışlardır (Gombrich, 2015, s.287). Sonraki yıllarda ve dönemlerde meydana gelen bilimsel, toplumsal ve sanatsal hareketler bu yeniliklerin etkisi altında ortaya konmuştur.

Floransa'da Rönesans ile birlikte Avrupa'daki pek çok sanatçı, İtalya'daki sanat ortamını incelemeyi, ustaların çalışmalarını yakından görmeyi, sanatta yaşanan devrime ve yeni sanat anlayışlarını takip etmeyi amaç haline getirmişti. Kuzey Flemenkî sanatçı Pieter Bruegel de bu sanatçılardan biriydi. Hollanda'nın bir köyünde hayata gözlerini açan P. Bruegel, çağdaşları gibi İtalya'ya seyahatlerde bulunmuştu. Rönesans'ı benimsemişti ancak kendi sanatında farklı bir arayışa girmişti. Bu arayış onu, kendi kültürüne, kırsalına, belleğine, gözlemlerine ve izlenimlerine ilişkin bir birikimin sanatsal bir ustalıkla birleşerek kendi özgün sanat tarzını bulmasını sağlamıştır.

¹ İtalyanca olan bu sözcük, 500 anlamında olup, Türkçedeki 1500'lü yıllar karşılığına gelir. Dolayısıyla 16. yüzyılın başlangıcı için kullanılır. 16. yüzyılın başlangıcı ise, İtalyan sanatının en ünlü ve tüm çağların ise en parlak dönemlerinden biridir. Bu çağ; İtalya'da Leonardo da Vinci, Michelangelo, Raffael, Tiziano, Correggio ve Giorgione'nin; Kuzeyde ise Dürer ve Holbein ve daha birçok ünlü sanatçının yaşadığı çağdır. Bu terim aynı zamanda, Yüksek ve Geç Rönesans'ı anlatmak için de kullanılır (Gombrich, 2015, s. 287). (Sözen ve Tanyeli, 2016, s. 69).

Flemenk sanatında, dönemin sanat anlayışı etkisinde olan ancak kendine özgü üslubunu geliştiren bir sanatçı olarak tarihsel süreçte kendini göstermiştir. Bu araştırmanın amacı, kırsal topluma özgü, sosyal ve kültürel kökenli eserler ortaya koyan Pieter Bruegel'in eserlerinden araştırma amacına ve kapsamına uygun seçilmiş bazı eser örneklerini kırsal bellek bağlamında incelemektir. Bu amaç kapsamında, metnin ilk bölümünde araştırmanın öznesi olan Pieter Bruegel hakkında genel ve özet bir biyografi bilgisi aktarılmıştır. Bir sonraki başlıkta; sanatçının Janr resminin 16. yüzyıldaki öncü ustası olmasından ötürü *Janr resmi* hakkında ve araştırmanın temel bağlamı olan *kırsal bellek* ile birlikte kaynaklar eşliğinde bilgi verilmiştir. Aynı zamanda, P. Bruegel'in yaşadığı dönem hakkında, sanatçının içinde bulunduğu toplum ve sanat anlayışına da değinilmiştir. Sanatçının, sanat eserlerinin detaylı incelemesinin yapılmasından evvel bu konularla metne giriş yapılmış ve P. Bruegel'in yapıtlarına giden yolda içerikte açıklayıcı bir metin ve bir sonraki başlık için alt yapı sunulmuştur. Metnin ana gövdesini oluşturan başlık olan *Kırsal Bellek Bağlamında Pieter Bruegel'in Janr Resimleri*'nde ise, sanatçının yapıtlarından örnekler, ulaşılabilir veriler eşliğinde analiz edilmiştir. Araştırmanın amacına, konu başlığına ve içeriğine uygun olarak belirlenen bu eserler, sanatçının beş farklı çalışmasının örneklem olarak incelenmesini kapsar. Sonuç bölümünde ise, araştırma da elde edilen bulgular ve sonuçlara yer verilmiş, konu ile ilgili sonuca bağlayıcı değerlendirmeler de bulunulmuştur.

Bu araştırma, P. Bruegel'in yaşadığı dönemi ve özellikle sanatçının sanatsal üretim yıllarını kapsamaktadır. Araştırmanın yöntemi ise; nitel araştırma yöntemi olup literatür tarama benimsenmiştir. Aynı zamanda sanatçının yapıtları, sergilendiği *Kunsthistorisches Museum Wien*'de yerinde gözlemlenmiş ve incelenmiştir. Sanatçının eserlerinden örnekler ise, araştırmanın temel içeriğini oluşturan ve P. Bruegel'in sanatçı kimliğini dünya çapında bir yere taşıyan ve sanat tarihinde önemli bir yere gelmesini sağlayan yapıtları araştırmanın örneklemine oluşturmuştur.

Pieter Bruegel ve Dönemin Sanat Ortamı

Pieter Bruegel ya da *Yaşlı Bruegel* (1525?-1569) olarak adlandırılan sanatçı, dört kuşak boyunca sanatla iç içe olan ve sanat yapan bir ailenin ilk önemli üyesidir. Sanatçı, erken dönemlerinde çizim ustasıyken, daha sonra resme yönelmiştir. Kırsal hayatı, mevsimleri, çiftçilerin ve köylülerin yaşamlarını resmetmiş; oldukça detaylı, karmaşık ve bir şeylerle uğraşıp iş yapmakta olan acayip ve ilginç figürlerle dolu alegorik yapıtlar ortaya koymuştur. Yapıtlarının içeriğinde, esprilere de yer vermiştir (Charles, vd., 2012, s.161).

Sanat Tarihiçi E. H. Gombrich'e göre; P. Bruegel hakkında ulaşılabilir veri tarihte oldukça azdır (Gombrich, 2015, s.381). 1525'te doğduğu tahmin edilen P. Bruegel'in kesin doğum tarihi bilinmemesine rağmen, ölüm tarihi 1569 yılı olarak bilinmektedir. Ayrıca sanatçının, nerede doğduğuna ilişkin de kesin bir bilgi yoktur. Hollanda'da *Breda* veya Belçika'da *Bree* olduğu düşünülmektedir. Adı ilk olarak 1551'de, *Saint Luke* loncasının ustaları arasında yer aldığı Antwerp'te ortaya çıkmıştır. Ertesi yıl İtalya'ya gitmiştir. Hem üst sınıf kesiminden insanlarla hem de düğünlerine katıldığı köylülerle bir arada bulunmuştur (Mheu, *The Fight Between Carnival and Lent*).

Sanatçı, 1562'de Anvers'ten ayrıldı ve Brüksel'de 1563'te ressam *Pieter Coecke van Aelst*'in kızıyla evlendi. İlk oğlu *Pieter Bruegel The Younger* 1564'te ve ikincisi *Jan de Velours*, 1568'de doğdu. Her ikisi de ressam olarak çalışmış ve 1569'da babalarının ölümünden sonra *Bruegel stili*ni tanıtmaya devam etmişlerdir. Sanatçının stili, 16. yüzyıl boyunca oldukça popüler olmuştur (Mheu, *The Fight Between Carnival and Lent*).

Rönesans ile birlikte, Nürnberg’li Albrecht Dürer ve birçok Flemenk sanatçı *İtalya*’ya giderek oradaki sanatsal üslup ve teknikleri yakından incelemiş ve tekrar ülkeye dönerek kilise ve devlet tarafından onaylanan ve beğenilen gösterişli İtalyan sanatını eserlerinde uygulamış ve denemişlerdir. P. Bruegel de bu sanatçılardan biridir. P. Bruegel de Avrupa’daki pek çok kuzeyli sanatçı gibi İtalya’ya giderek, sanat alanındaki gelişmeleri yakından incelemiştir. Diğer Flemenk Romanist sanatçılar gibi İtalyan sanatını iyi tanımıştır. Ancak, P. Bruegel, İtalyan Rönesans’ını (veya klasizmini) ve Maniyerizm’ini çok iyi bilmesine rağmen, fazla dikkate almamış, bunun yerine kendisi benzersiz bir sanatsal üslup ortaya koymuştur. Daha sonra, Antwerp ve Brüksel’de yaşamış ve çalışmıştır. Eserlerinin büyük bölümünü de 1560’lı yıllarda Brüksel’de ortaya koymuştur. Antwerp’li bankacı ve sanat hamilerinden olan Nicolaes Jongelinc (1517- 1570) P. Bruegel’den eserler satın almıştır. N. Jongelinc borç içinde ölmek üzereyken, onun koleksiyonunda Bruegel’e ait toplamda 16 eseri yer almaktaydı. Ölümünden sonra bu eserler satılmıştır (Honour ve Fleming, 2016, s.502, 503, 504, 506) (Gombrich, 2015, s.381).

Adnan Turani, *Dünya Sanat Tarihi* isimli eserinde P. Bruegel’den ve o dönem yaptığı seyahatler ve yaşamından şöyle söz ediyor:

“O zamanlar Limburg, bugün ise Bruegel denen bir Hollanda köyünde doğan sanatçı, Anvers’e geldiğinde, Hieronymus Bosch’un eserlerinden kopyalar yaparak geçiniyordu. Bakır üzerine yaptığı kazıma resimlerde, bu tekniğe hâkim olduğu görülmektedir. İtalya’ya yaptığı seyahatten birçok manzara resimleri getirmişti. Fakat o İtalya’da kendi dili için hiçbir şey bulamamış ve kendi dünyasını gene kendi ülkesinde resmetmeye başlamıştı. Böylece Jan van Eyck’tan sonra memleketini insanları ile resmeden ikinci ressam olmuştu.” (Turani, 1995, s. 388).

Yazar Sezer Tansuğ’a göre; kuzeyli halk sanatta ürkütücü, düşsel fantazilere, gerçek ötesi tasarımlara ve fantastik içerikli resimlere ilgi duyuyordu. Güney ise, güzel Madonnalara önem vermekteydi (Tansuğ, 1988, s.88). Kendisi gibi Flemenk olan *Hieronymus Bosch*’un (1450-1516) eserlerinden etkilenen P. Bruegel ise, yaşadığı çağın bu her iki farklı anlayışı içinde; İtalyan klasizmini ve çağının gelişmelerini, yeniliklerini -her ne kadar resimlerinde kullanmasa da- yakından takip etmiş; kuzeyin sanatını, etkileşim ve birikimlerini sentezleyerek ve temel alarak kendi özgün üslubunu geliştirmiştir. Bu anlamda, sanatçı, Kuzey Avrupa sanatına yeni bir anlatım ve üslup getirmiştir. Öyle ki, Yazar H. Wölfflin *Sanat Tarihinin Temel Kavramları* isimli eserinde, İtalyan klasik Rönesans ressamlarını, P. Bruegel’den ayırarak incelemiştir. Figürlerin boyutları, kompozisyon kurguları, yerleşimleri birbirleriyle olan bağlantılarını üslupsal olarak birbirinden ayırmıştır (Wölfflin, 1990, s.108).

P. Bruegel’in sanatından ve sanatsal üretimlerinin içeriğinden, onun salt usta bir ressam olduğu anlaşılabilir. Eserlerindeki pek çok detaylarda, onun aynı zamanda toplumsal bir bilinçle, içinde yaşadığı toplumu yansıtan, anlama uğraşısı içinde olan, sorgulayan, düşünen ve düşündüren bir yönde ve içerikte ele aldığı ve betimlediği görülmektedir. Kendi toplumsal belleğinin ayrıntılarına odaklanarak, bireyler arasındaki ilişkiyi yansıtan bir yaklaşımın sürdürülmesi ve zaman içinde bu eserlerin toplumsal ve arşivsel bir veriye dönüşmesi söz konusudur. Bu anlamda yaşadığı dönemin çokça işlenen dinsel, mitolojik konular yerine; yaşadığı coğrafyaya odaklanarak, birey ve toplumu yansıtan, sıradan günlük olaylara, manzaralara, köylülere, çiftçilere yönelik kırsal yaşamdaki gözlemlerini ve belleğini eserlerine aktarmış, döneminin sosyokültürel haritasını çıkarmış olduğu söylenebilir. Bu sayede eserleri izleyiciye, o döneme özgü bir tür deneyimi de içinde sunar.

Yazar Afşar Timuçin’e göre:

“Bugün Pieter Bruegel’i çağının öbür ressamlarından daha önemli kılan, çağının öbür ressamlarına göre daha kalıcı yapan şey, çok sorunlu bir dünyada güzelle ve iyiyle ilgili

değerleri toplumsal çerçevede ele alması değil miydi? Sanatın geçmişiyle ilgilenen bilgili insanların çoğu bugün bir Pieter Bruegel'i önemi giderek artan bir sanatçı olarak görebiliyorsa nedeni budur. Her gün biraz daha toplumsal her gün daha çok geleceğe dönük olmak durumunda kalan bir insanlığın üyeleri geçmişe bakarken elbette kendi kafalarına daha yakın gelen sanatçılara daha çok ağırlık tanıyacaktı. Belki bundan üç dört yüzyıl sonra Rembrandt gene uzun uzun anılırken Pieter Bruegel bir çağdaş gibi candan yürekte seviyecek" (Timuçin, 2013a, s.77).

P. Bruegel; toplumca benimsenmiş değerleri, çağının sosyolojik bir örnekleminde, tarihsel ve analitik bir çerçevede oluşturmuştur. Bu yöntem ve içerikte yapılmış eserlerin üzerinden yüzyıllar geçse bile sanatçı, her çağdan izleyicisiyle sıra dışı bir bağ ve yakınlık kurmuştur. Dolayısıyla, P. Bruegel geçmişten günümüze kadar olan tarihsel süreç içinde çok sevilen bir sanatçı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Georg Lukacs, önemli eseri *Estetik II* eserinde P. Bruegel'i şöyle tarif eder:

"Hollandalı ressam. Köylü ve çiftçilerin dünyasını yepyeni bir betimleme alanı olarak yapıtlarına almıştır. Mevsimler ile, insan yaşamının trajik ve komik yanlarının derin bir anlayışla işlenmesi, yapıtlarının ağırlık noktasını oluşturur. Oğulları Pieter ve Jan² da babalarının yolundan gitmişlerdir." (Lukacs, 1981, s.331).

Sanatçıya, yaşlı lakabının yanında köy kökenli olduğu ve kırsalda yaşayan halkı resmettiği için, Köylü Bruegel de denmiştir (Turani, 1995, s.388).

P. Bruegel mesleğine huzursuzluk içeren ahlakî konulu resimler yaparak başlamıştı. Bu anlamda eserleri H. Bosch'un resimlerini andırmıştır. Zaman içinde sanatsal üslubu sadeleşmiştir. Bu durum, sanatçının resimlerinin farklı yorumlanmasına ve yanlış anlaşılmasına sebebiyet vermiştir. P. Bruegel'in biyografisini yazan Karel van Mander (1548-1606) bu konuda; sanatçının eserlerine bakanların yüzlerini ifadesi değişmeden bakabilecekleri ve değerlendirebilecekleri çok az eseri olduğunu belirtmiştir. Bu yüzden de kendisine halk arasında *Köylü Bruegel* ve *Soytarı Bruegel* lakapları takılmıştır (Honour ve Fleming, 2016, s.502, 503).

P. Bruegel'e köylü denmesine farklı bir yorum getiren Yazar M. Kagan'a göre: "Rönesans döneminin ünlü Flaman ressamı Pieter Bruegel'e o zamanlar *Köylü Bruegel* adı takılmıştır; ister aşağılayıcı, isterse saygı uyandıran bir tonda söylensin, bu söz, Bruegel'in yapıtlarının tam anlamıyla toplumsal konumca karakterini gösterir bize" (Kagan, 1982, s.546).

M. Kagan, P. Bruegel'e köylü denmesinin asıl sebebini; sanatçının kırsal yaşamdan hareket ederek, köylüler ve sanatçı arasındaki ilişkiyi daha açık bir şekilde tanımlayarak açıklar. Yani, M. Kagan meseleyi köylüleri resmetmesi ile doğrudan ilişkilendirmiş ve bunu ön plana çıkarmıştır. P. Bruegel'i olumlu veya olumsuz yönde niteleyici olsun ya da olmasın, burada mühim olan; sanatçının esasen ortaya koyduğu yapıtlar ve içerikte tasvir ettiği köylülerin vurgusudur.

A. Turani'ye göre; 16. yüzyılda din dışı resmin ustası Pieter Bruegel'dir ve iyi bir gözlemcidir. Bu üstün gözlemleri ile çağının bütün hayatını sahnelemiş ve detaylıca betimlemiştir (Turani, 1995, s.388). P. Bruegel, günlük yaşam sahnelerini ortaya koymada detaylı ve iyi gözlemleri ile elde ettiği figürlerini, kuzey sanatı geleneklerini ve kendi özgün üslubu ile bir arada kullanarak oldukça detaylı bir biçimde

2 Flaman Jan Bruegel (1568-1625) Pieter Bruegel'in oğludur. Kuzey Avrupalı ilk çiçek ressamlarının ustalarından biridir. 1605-1621 yılları arasında çok çeşitli çiçek natüromortları resimlerini yapmıştır. Teknik olarak, resimlerini kılı kırk yaran bir ayrıntı ve titizlikle çalışmıştır. 1606'dan ölümüne kadar Brüksel'de saray ressamı olarak çalıştı. Paul Rubens ile yakın arkadaştı ve bazen resimleri üzerinde birlikte çalışmışlardır (Leppert, 2009, s. 76, 78).

yansıtılmıştır. Yapıtlarıyla, janr resmini ortaya çıkarmış, konu, teknik ve kompozisyonda yenilikler getirmiştir. Yaşadığı kuzey ülkesindeki Hollanda'nın günlük yaşamı ve kültürel özelliklerini kişisel gözlemleri ve yorumları ile yansıtılmıştır. Köy eğlencesi, köy düğünü, köy meydanları, festivallerin ifadesine yer vermiş, başlıca işlediği konular arasında olmuştur.

Janr Resmi (Günlük Yaşam) ve Bir Bağlam Olarak Kırsal Bellek

Janr kelimesinin sözlük anlamı *Türk Dil Kurumu (TDK) Güncel Türkçe Sözlüğü*'nde, Fransızca kökenli *genre* olarak belirtilmiş; Türkçe karşılığı olarak ise *tarz, tür* olarak açıklanmıştır (TDK, Güncel Türkçe Sözlük).

Janr kelimesinin sanat terminolojisindeki karşılığını *Tate Art Terms* ise; (*ing. genre painting*), günlük yaşam sahnelerini tasvir eden resimleri ifade etmek için kullanıldığını belirtmiştir (TATE, Art Terms, Genre Painting).

Avrupa resim sanatında günlük yaşamı, ev yaşamını ve festivalleri betimleyen yapıtları niteler şeklindedir. Din temalı konularla birlikte, din dışı olan günlük yaşama ilişkin konuların yanında ağırlık kazanmaya başlayan resim türüdür. Özellikle 17. Yüzyılda yaygınlaşmış ve gelişim göstermiştir. Burjuva sınıfının gelişimiyle bağlantılıdır (Sözen ve Tanyeli, 2016, s. 151).

E. H. Gombrich Janr resimlerini şöyle açıklar; “Ressamların belirli bir dalda veya türdeki konuları, özellikle günlük yaşamdan alınmış sahneleri bilerek ele alıp işledikleri resimlere daha sonraları “genre resimleri” (*genre*, Fransızca bir sözcüktür ve dal veya tür anlamına gelmektedir) ya da “janr resimleri” denilmeye başlandı.” (Gombrich, 2015, s. 381).

Tate Art Terms'e göre; janr (*tür*) kelimesi sanatta farklı resim türlerini veya geniş konuları tanımlamak için de kullanılmaktadır. 17. yüzyılda konuya, biçime ve içeriğe göre, 5 farklı resim türü ya da *janr* resim kategorisi oluşturuldu. Bunlar; tarih konulu resimler, portreler, peyzajlar, janr resimleri (günlük yaşam sahneleri) ve natürmort'tur. Bu türler sanat kurumları tarafınca farklı önem seviyesine göre sıralanmıştır. Buna göre; tarih resminin (tarih, İncil veya edebiyattan sahnelerin boyanması) en önemli tür iken, natürmort (ölüdoğa) en az önemli resim türü olarak görülmüştür (TATE, Art Terms, Genre Painting).

Yazar *Harold Osborne*, tarihsel süreçte günlük yaşam resminin ilk örneklerinin Antik çağlara kadar uzandığını, bunun ilk örneklerinin Antik Mısır sanatında görüldüğünü belirtmiştir. Mezar resimlerinde yer alan hasat sahneleri buna başlıca örnek verilebilir. Antik Yunan döneminde görülen atletlerin eğitim sahnelerine yer veren vazo resimleri mevcut olup, Antik Roma döneminde ise, mimari bir unsur olarak evlerde günlük yaşam konularını veya natürmortları konu alan duvar resimleri yapılmaktaydı. Ayrıca, Uzak Doğu'da Çin'in rulo resimlerinde tasvir edilen çobanlar bunlara birer örnektir (Osborne'dan aktaran, Döngel, 2014, s. 2, 3).

Resim sanatı, Avrupa Orta çağı'nda, okuma ve yazmanın yaygın olmadığı yüzyıllarda, kutsal metinlerin ve olayların anlatımlarını halka aktarmada kullanılıyordu. Ortaya konan eserler, esasen bir nevi vaaz görevinde veya dinsel bir albüm görevindeydi. Dolayısıyla matbaanın icadı; tasvir ve grafik sanatların etkisinin azalmasına neden olmuş ve ayrıca resim sanatının dinsel kitap ve hikayelere bağlı olmamasının da önünü açtı (Tansuğ, 1988, s. 88).

Avrupa'da Protestan bir ülke olan Flemenk ülkesinde de resim sanatı uzun süredir gelişimini sürdürmekteydi. Flemenk sanatçılardan artık sunak resmi ve diğer dinsel konulu resimler istenmiyordu, dolayısıyla resmin uygulandığı alan daralmıştı. Bu nedenle kuzeyli sanatçılar kendilerine yeni

pazar arayışı içine girmişlerdir. Karşılaşılan zorluğa karşı, portre haricinde Protestan kilisesine ters düşmeyecek her tür konuda gelişim gösterdiler. Öyle ki, sanatçılar, doğayı betimlemede oldukça ustalaşmışlar ve bu konuda öncü sanatçılar olarak tanınmışlardı. İdeal insan figürünü betimlemede oldukça başarılı olan İtalyanlar bile Flamanların doğadan herhangi bir nesneyi oldukça detaylı resmetmede Flamanların başarısını kabul etmişlerdi. Flemenk sanatçıların amacı, teknik olarak ciddi bir beceri gösterisi yaparak, işçilik gerektiren nesne ve doğa etüdünü ortaya koymaktı (Gombrich, 2015, s. 380, 381). Bu durum günlük yaşam konulu resimlerine yönelimi artırmış ve betimlenmesinin yaygınlaşmasına zemin hazırlamıştır.

Kuzey Avrupalı Flamanlar, İtalyan sanatından etkilendiler, ancak bu akıma uymakta zorluk çektiler. Kuzey ülkeleri güney ülkelere oranla antik dünya ile çok ilgilenmemişlerdir. Kuzeyli sanatçılar daha çok, günlük yaşama, kültürel yaşama, kişisel gözlemlerine yer vermişler ve bu yönde eğilim göstermişlerdir. Eserlerde bu görüşlere paralel biçimde ortaya konmuştur. Bu durum Kuzey Avrupa ve Güney Avrupa arasındaki farkı da ortaya koymuştur. Ancak ortak yön şudur ki, Kuzey’de ve Güney’de, sanat eserleri hem gözlemle ve hem de doğanın optik görüntüsüne paralel olarak gelişmiştir (Turani, 1995, s. 389).

Janr resmi, özellikle 17. yüzyılda Hollanda’da gelişme göstermiş, 18. yüzyılın sonlarında Viktorya döneminde (1837 –1901) ise zirveye ulaşmıştır. 19. yüzyılın sonlarına doğru Londra ve Paris gibi büyüyen metropollerde yaşayan sanatçılar, çevrelerinde gördükleri modern yaşamın heyecanını ve geçici doğasını yakalamışlardır. Bu dönemin basit günlük yaşam sahneleri, hareketli sokak sahneleri kafe iç mekânları betimlenmiş, özellikle *Auguste Renoir*, *Claude Monet* gibi izlenimci sanatçılar tarafından yakalanmıştır (TATE, Art Terms, Genre Painting).

Dönemin kırsal yaşamının unsurlarına, yapılarına daha önce görülmemiş bir sanat üslubu ve içeriğinde işlenmiştir. Böylece kırsal bellek kavramı ve düşüncesi altında incelenmesine neden olmuştur. Bu durum, özellikle 17. yüzyılda, kırsal konulu resimlerin inceleme objesi olarak popüler bir alan haline getirmiştir. Kırsal konulu resimlerin inceleme objesi olarak o dönemde yaşayan ressamların iyi birer gözlemci olduklarını da düşündürmüştü ve izlenimlerini kendi belleklerinden beslenerek ortaya koymuşlardır. Kırsal yaşama özgü bir bellekte, algı, kırsal yaşamlara ve yapılarla ilişkin sosyal yaşamın, değişim süreçlerinin anlaşılmasına da yardımcı olmuştur.

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlüğü’nde *Bellek,-ği*, isim olarak niteler ve kısaca ruh bilimi olarak tanımlar ve devamında ise, “yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü, dağarcık, akıl, hafıza, zihin” olarak tanımlar. Aynı sözlük, isim olan *kırsal* sözcüğünü ise, “az insanın barındığı, genellikle kır durumunda olan yer” olarak tanımlamıştır. Sanayileşmenin olmadığı veya az geliştiği bölgelerde üretimin tarım ve hayvancılığa dayandığı alanlardır (TDK, Güncel Türkçe Sözlük).

Yukarıda verilen her iki tanımlardan yola çıkarak, *Kırsal bellek veya kırsal hafıza*; az nüfusun yaşadığı kırsal alanlarda, öğrenilen konuların, edinilen tecrübelerin ve yaşanılanların zihinde saklanması, hafıza da yer edinmesi olarak tanımlanabilir.

Özetle, elde edilen bu verilerden anlaşılıyor ki; Antik Mısır’a kadar uzanan tarihsel süreç içerisinde, *janr/tür* resmi sanatı varlığını göstermiştir. Ancak günümüzdeki anlayışıyla ortaya çıkışı, 16. yüzyılda olmuştur; 17. ve 18. yüzyılda ise, yaygınlaşmış ve sanatçıların hem kendi kişisel belleğini hem de toplumsal ve kolektif belleği günlük yaşam konulu resimler ele alınmasında zirveye ulaşmıştır. Dinsel konulu resimlere talebin azalması ve eserlerin istenmemesi günlük yaşam resmi türünde eserlerin ortaya konması ve gelişimi lehine hızla sanatın seyrini değiştirmiştir. Özellikle Flemenk sanatçıların

yeni pazar arayışına girmeleri ile birlikte, din dışı farklı konularda uzmanlaşmışlardır. Bunlardan biri de sanatsal uygulama ve tür resminde, kırsal alanlar üzerine yapılan çalışmalar üzerinde etkili olmuştur.

Yüzyıllar öncesine ait dönemde, toplumsal alt sınıf yapısını oluşturan köylüler ve kırsal yaşam insanların, kültürel yapılarının anlaşılmasında, o topluma özgü sosyolojik bir bakış açısı gerektirir. Nitekim bu halk tabakası, toplumun bir parçasıdır ve o dönemdeki en önemsiz konular, olaylar, mekânlar ve insanlar hakkında yapılan eserler belgesel nitelik kazanmış ve zaman içinde kırsal kesim halkı hakkında yapılan araştırmalar için önemli bir kaynak ve veri haline gelmiştir. Dolayısıyla hem bireysel hem de kolektif bir belleği yansıtması açısından, kırsal bellek konusu tarihe ışık tutması açısından önem arz eder. Bu anlamda, P. Bruegel kırsal alanlarda görülen farklı yaşamları yakından incelemiştir. Kırsal bellek açısından P. Bruegel'in eserlerinin ele alınıp değerlendirilmesi sanatçıyı ve yaşadığı dönemi anlamada büyük bir öneme sahiptir.

Nitekim E. H. Gombrich; "Janr resminin 16. yüzyıldaki en büyük Flaman ustası Yaşlı Pieter Bruegel'dir (1525?-1569)." diyerek Bruegel'in yaşadığı yüzyıla bu alanda geldiği noktayı vurgulamıştır (Gombrich, 2015, s. 381). Bu anlamda, H. Wölfflin'e göre de; Pieter Brueghel, Hollanda'nın dâhiyane bir yenileştiricisi olmuş, doğruca Rubens'e giden yolu göstermiştir (Wölfflin, 1990, s. 122).

Pieter Bruegel'in Janr (Günlük Yaşam) Resimlerinde Kırsal Bellek

Pieter Bruegel, sanat eserlerinde; köylere ve kırsala özgü toplumun yaşam biçimini, birbirleriyle ilişkilerini, doğayla ilişkilerini ve kültürel yapıların ve bağların farklı boyutlarını, kişisel gözlemleriyle sosyolojik ve sanatsal farklı bir bakış açısı ile ele almıştır. Çağının ve toplumunun ortaya koyduklarını kırsal bir yaşam çözümlemesi ve gözlemi ile ele alan P. Bruegel, kendi kimliğinin de bir parçası olan yerleşim birimlerini yansıtmış, kırsal kesim ve köy yaşamına ilişkin çeşitli veriler de ortaya koymuştur. Bu yüzden P. Bruegel'in günümüze kadar ulaşabilen yapıtları sosyal, kültürel, tarihsel ve özellikle de sanatsal anlamda çeşitli bir birikim ve zenginlik barındırır. Bu durum bir anlamda P. Bruegel'in yaşamındaki gelişmelerin bir yansıması olarak da kendi kişisel tarihine, birikimlerine, tecrübelerine, detaylı gözlemlerine ve izlenimlerine ilişkin olağanüstü görsel bir bellek oluştururlar. 16. yüzyıl günlük yaşamına ait bir izlenimle ve kendine özgü bir anlatımla gündelik hayatı ve figürleri sınırsız ve ayrıntılı bir içerikte tasvir etmiş, aynı zamanda mizahi unsurlara da başvurmuştur. Sanatçı tarzını, kırsal yaşamın en önemli parçası olan köy halkının olduğu bir sanata dönüştürmüştür.

Sanatçının ele aldığı konular, beş ayrı kategoride ele alınabilir; mevsimler serisi, köy eğlenceleri, çocuk oyunları, dinsel ve kırsal konular ve mitolojik ve sürreal konulardır.

Resim 1: Peasant Wedding (Köy Düğünü), 1568 civarı. Yağlıboya, Kunsthistorisches Museum Wien, Viyana, Avusturya

P. Bruegel'in başlıca yapıtlarından olan *Köy Düğünü* isimli çalışması, 16. yüzyıldaki bir Flaman köy halkının düğün sahnesine yer vermiştir. Bu eserde P. Bruegel, köylülerinin anlık bir sahnesini fotoğraf makinesinin yöntemindeki gibi yakalamış olup, düğünün gerçekçi bir kaydını almıştır.

Bu resimde, gelin, duvara asılan yeşil bir örtü önünde oturmuştur ve üzerinde kâğıt bir taç asılıdır. Damat ise, Flaman geleneğine uygun olarak düğün şöleninde yoktur. Fransız bir keşiş ve yargıç olduğu düşünülen bir adam ile birlikte oturan, resmin en sağındaki figürün ise, malikanenin efendisi olduğu düşünülmektedir. Düğündeki yemek ikramları yulaf lapasıdır. Menteşesiz bir kapı üzerinde taşınan yulaf lapası tabakları son derece basittir. Tepsiyi taşıyanların duruşu ve yürüyüşü de gerçekçi bir şekilde tasvir edilmiş; resimde en yakın ve öne çıkan figürlerdendir (Khm, Pieter Bruegel, eser künyesi).

Gombrich, P. Bruegel'in bu önemli eserini *Sanatın Öyküsü* isimli önemli kitabında uzunca şöyle anlatıyor:

“Ziyafet bir tahıl ambarında geçiyor. Arka planda iyice yükselmiş saman yığınları görülüyor. Gelin yeşil bir kumaş parçasının önünde oturuyor, kafasının üstünde de bir çeşit taç var. Ellerini kavuşturmuş ve yüzünde, memnuniyet ifade eden bir gülümseme ile sessizce oturuyor. Masada oturan insanların çoğu yalnızca yiyip içmeyi düşünüyor ve henüz düğün ziyafetinin başlangıcında olduğunu fark ediyoruz. Sol köşedeki bir adam bira boşaltıyor. Bu sırada beyaz önlüklü iki adam uyduruk bir tablada on tabak yemek götürüyor. Misafirlerden biri tabakları masaya veriyor. Arka planda içeri girmeye çalışan bir kalabalık var. Müzisyenler de var. Bunlardan biri üzgün, umutsuz ve aç bir bakışla yanlarından geçip giden yiyeceklere bakıyor. Masanın köşesinde herkesten ayrı oturmuş iki kişi var; papaz ve yargıç; kendi aralarında konuşmaya dalmışlar ve ön planda bir çocuk var, elinde bir tabak tutuyor ve küçüçük kafasına çok bol gelen bir kasket giymiş, lezzetli yiyecekleri yalamakla meşgul - tam bir çocuksu oburluk resmi. Ama burada resmin anlatım zenginliğinden, akıl ve gözlem gücünden daha çok hayranlık duyacağımız şey, Bruegel'in resmini ne kalabalık ne de karışık görünmeyecek şekilde düzenlemiş olması. Bu neşeli, ama asla basit olmayan resimlerle, Bruegel sanata, kendisinden sonra gelen Flaman ressam kuşaklarının tam anlamıyla keşfedecekleri, yeni bir alan kazandırdı.” (Gombrich, 2015, s. 382, 383).

P. Bruegel, kırsal yaşamın köy insanının üzerindeki etkisini incelemiştir. Bu anlamda sanatçı, kırsal ve köy yerleşim yerlerine dışarıdan bakan üst sınıfa, burjuva toplumuna ve kentlilere, köy halkı hakkında bilgi aktarımında bulunmuştur. Tarihte, 16. yüzyıl başlarında belli aralıklarla çıkan ve acımasızca bastırılan köylü isyanları olmuştur. Ancak P. Bruegel'in köylüleri hayat dolu ve neşelidir, hallerinden memnundurlar. Eğlenmeyi ve oyun oynamayı severler. Toplumsal sınıf ayrımı içinde, zorlu yaşam koşullarındaki köylüleri daha çok gülerken ve eğlenirken resmetmiştir. Bu insanlar, şehir dışında yaşarlar, ürünlerini hasat ederler ve hayatta kalmak için bu ürünlerine muhtaçtırlar. Doğaya sadakat barındırmasından ötürü beğeni toplayan bu eserlerde sanatçı aynı zamanda, doğal yaşam içindeki köy hayatının zorluklarına da yer vermiş; çalışan köylüleri resmetmiştir. Bu durum, rahat evlerinde yaşayan şehirlilerin P. Bruegel'in tablolarını tercih etme sebebidir. Dolayısıyla, geleneksel değer yargıları eşliğinde üst sınıf toplumuna farklı gelen bir yaşamın varlığına dikkat çekmiştir (Honour ve Fleming, 2016, s. 505).

Honour ve Fleming'e göre; sanatçı masalsi bir üslupta kırsal hayat manzaralarını betimlemiş, Köy Düğünü gibi bazı resimlerinde P. Bruegel yeni bir tür ortaya koyarak, minyatür tarzında çalışmıştır (Honour ve Fleming, 2016, s. 505).

Sanatçının renk tercihi; resmin konusuna, içeriğine ve olayın geçtiği iç veya dış mekâna, mevsime bağlı olarak değişim gösterirken; renkler çok mat ve koyu olmamakla birlikte genellikle, parlak ve canlıdır. Bu konuda E. H. Gombrich, P. Bruegel'in canlı cansız bütün nesnelerin renkli yüzeyleri ve dokusal yapıları ile ilgilendiğini ve sanatçının sahip olduğu teknik bilgi ile gerçeğe yakın olarak resme aktarma çabası içinde olduğunu belirtmiştir (Gombrich, 2015, s. 397).

Eserlerin genelinde, renkler yaşamdaki gerçek renklerine ve yapılarına benzer şekilde olmasına özen gösterilmiş; kendi içinde diğer nesnelere ve biçimlerle ton bakımından da uyumlu bir bütünlük oluşturmuştur.

Yazar *Afşar Timuçin* bu konuda şöyle söyler:

“Eski sanatta renk nesnenin kendi rengidir. Nesnenin dışında bir renk titreşimi bulamazsınız. Bosch da Bruegel de nesnenin biçimini bozarken hatta bize hiç de alışık olmadığımız görüntüler çizerken rengi nesneden ayırmayı, nesneyi bildikleri gibi boyamayı düşünmezler: nesnenin kendi yasal rengi vardır. Buna göre pembe bir kadın olmaz, yeşil bir bulut da.” (Timuçin, 2013b, s. 219).

İspanya Kralı II. Felipe'nin resmî coğrafyacısı Abraham Ortelius (1527-1598), P. Bruegel hakkındaki bir yazısında, onun doğaya sadık kalmasını övmüş ve eserlerinin esasen yansıttığı şeyden çok daha fazlasını ima ettiğini belirtmiştir. Orta çağ resimlerinde de sıklıkla işlenmişti bu konular; ancak P. Bruegel meseleyi tamamen kendine özgü bir yolla ele almıştır (Honour ve Fleming, 2016, s. 503).

Resim 2: Hunters in the Snow (Karda Avcılar), 1565. Ahşap üzerine yağlıboya ve tempera, 117 x 162 cm, Kunsthistorisches Museum Wien, Viyana, Avusturya

Peter Bruegel'in resimlerinde işlediği konular arasında aylar ve mevsimler de yer alır. Yukarıdaki görselde kış ayları kapsamında ele alınmış bir eser örneği görülmektedir.

Resmin solunda yer alan avcı grubu, bitkin bir köpek grubu eşliğinde alçaktaki köye geri döner. Avcıların omuzlarındaki mızraklardan birine bir tilki asılmıştır. Sol bölümde, açık ateşte domuz pişirmek için hazırlıklar vardır. Eserdeki donmuş göletlerdeki patenciler ve bunun gibi detaylar, resmin popüleritesine önemli katkıda bulunmuştur. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, bu eseri önemli kılan ayrıntıların toplamı değil, resmin genel etkisidir. Virtüöz ve tutarlı bir şekilde P. Bruegel, Avrupa resmindeki bu ilk ve en önemli kış resminde kalıcı soğukluk izlenimi uyandırmıştır (Khm, Pieter Bruegel, eser künyesi).

Adnan Turani'ye göre;

"Avcıların Köye Dönüşü" adlı eserinde, Kuzey'in soğuk, buzlu fakat berrak havasını manzaranın perspektifi içinde gösteriyor ve Hollanda kışının bir köydeki hayatını bütün dramıyla yansıtıyordu. Bu kompozisyon, ilerde barok resmin önemli gözlemleri için sağlam bir dayanak olacaktır. Çünkü burada kompozisyon, diyagonal düzen üzerine oturuyordu. Bu kompozisyon anlayışını, onun bütün eserlerinde bulmak mümkündür. Örneğin, 'Köyde Bayram', 'Köyde Düşün' ve 'Köyde Dans' adlı eserlerinde, aynı diyagonal düzeni görüyoruz." (Turani, 1995, s. 388).

Heinrich Wölfflin ise bu eseri şöyle yorumlar:

"Sağ yanda, orta ve geri planda hâlâ eski üslubu hatırlatan bazı şeyler vardır; ama yeni çağa doğru kesin bir adım, soldaki ağaçların güçlü motifyle atılmıştır; bunlar tepenin sırtından, aşağıda, perspektif yüzünden çok küçülmüş görünen evlere kadar varırlar. Aşağıdan yukarıya kavrayan ve tablonun yarısını kaplayan bu ağaçlar; durağan elemanların bile karşı koyamadıkları derinliğe doğru bir hareket meydana getirirler. Avcılarla köpekler aynı yöne doğru koşmakta ve ağaç sırasının gücünü arttırmaktadır. Tablonun ön kenarına doğru evler ve tepenin kenar çizgisi bunlara eşlik etmektedir." (Wölfflin, 1990, s. 122).

P. Bruegel esasen, bu mevsim içerikli resimlerinde, kırsal kesim insanının neler yaptığını da zengin bir konu olarak işlemiştir. Çiftçileri, hasatçıları, avcılarını iş başındayken görürüz. Eserleri, her ne kadar illüstrasyon etkisinde olsa da, daha çok peyzaj resimleri kategorisinde değerlendirilmiştir. P. Bruegel'in köylü tasvirleri, *Shakespeare*'in köylü hayatlarına benzetilir ve o dönemin en alt sınıfı olan bu halk tabakasını insanlığın bir temsilcisi haline getirmiştir. Resimlerdeki figürler, son derece doğal ve P. Bruegel'e özgü bir biçimde, yüceleştirilme ve abartı gibi İtalyan Rönesans'ındaki üsluplardan uzaktır. P. Bruegel, olgunluk dönemi eserlerinde yer alan köylü figürlerin yaşamlarını tanıyıp bizlere mizahî bir anlayışta sunar (Honour ve Fleming, 2016, s. 503).

P. Bruegel bu tür eserlerinde doğada var olan doğum, yaşam, ölüm ve yeniden doğum gibi her yıl tekrarlanan yaratılış döngüsüne de değinmiştir. İnsana merkezi bir konum vermeyerek, özellikle evrenin ve doğanın azametini yüceltmıştır. P. Bruegel ayrıca sanatında, maneviyatçılığa ve insanın Tanrı ile doğrudan ilişkisine, insanın günah işlemedeki zayıflığına, günahın üstesinden gelme durumuna da değinmiştir (Honour ve Fleming, 2016, s. 503).

Resim 3: The Fight between Carnival and Lent (Karnaval ve Perhiz Arasındaki Savaş), 1559, 118 x 164,5 cm, Ahşap üzerine Yağlıboya, Kunsthistorisches Museum Wien, Viyana, Avusturya

Kökene Antik Yunan kültürüne kadar uzanan şenliklerin, Avrupa halk kültüründe önemli bir yeri vardır. Avrupa halk kültüründe Paskalya, Yeni Yıl, Bahar Bayramı ve Karnaval gibi her biri kendine özgü yıllık festivaller vardı. Şenliklerde sergilenen oyunlarda, daha çok *Karnaval* ve *Perhiz* figürleri oynanır. Bu festivaller içinden Karnaval³ şenliği, yazılı ve görsel anlamda en iyi karakterize olmuş etkinliktir. (Arsal, 2011, s. 78, 79, 80).

P. Bruegel'in *Karnaval ve Perhiz Arasındaki Savaş* isimli tarihteki önemli eseri, bir kasaba meydanında gerçekleşen *Karnaval* ve *Perhiz*'in mücadelesini ele alıyor. Diğer figürler ise, bu iki karşılaşmanın etrafında biçimlenmiştir. S. Yüzcüller Arsal (2011) bu eserin başlıca iki ana karakterini şöyle anlatır:

3 "Karnaval dönemi, Aralık ayının sonunda (genellikle 26 Aralık) ya da Ocak ayının başında başlar; Büyük Perhiz'in arife gününe (Son Salı) dek sürerdi. Perhiz'den önceki son üç gün kutlamaların doruğa ulaştığı süreçti. Bölgesel farklılıklara göre değişkenlik gösteren Karnaval şenlikleri, Orta çağ ve Rönesans boyunca Avrupa'nın genelinde görülmesine karşın özellikle İtalya, İspanya, Fransa gibi güney Avrupa ülkelerinde yılın en önemli kutlamasını oluşturur. Karnaval mekanları, kentlerin ana meydanları ve bu meydanlara bağlanan sokaklardı." (Arsal, 2011, s. 79).

“ Karnaval; şiş göbekli, pembe yanaklı, neşeli, sosis ve tavşan gibi yiyecekler taşıyan ve genellikle bir varile oturtulan şişman bir adam olarak temsil edilir. Bunun tam karşıtı olan Perhiz ise karalar giyinmiş, balıklarla gezen, sıska ve yaşlı bir kadın biçiminde karşımıza çıkar. Flaman resminin Rönesans dönemindeki en önemli temsilcilerinden P.Bruegel’in Karnaval ve Perhiz Arasındaki Savaş adlı resmi, bu iki figürün ön plana çıktığı ve Karnaval ortamına ilişkin pek çok karakteristik öğenin yansıtıldığı çalışmalardan biridir. Kalabalık bir insan topluluğunun (yaklaşık yüz yemiş kişi) yer aldığı kasaba meydanında, bir biraz fıçısı üstünde ata binmiş gibi oturan şişman adam ‘Karnaval’ ile bir rahip ve rahibe tarafından çekilmekte olan el arabasında oturan sıska, yaşlı kadın ‘Perhiz’ arasında bir mızrak savaşı yapıldığı görülür. Karnaval’ın elinde domuz ve tavuk eti, sosis gibi kızartılmış etler geçirilmiş bir şiş, Perhiz’in elinde ise üzerinde iki ringa balığının yer aldığı bir ekmekçi küreği bulunur. İki figür arasında gerçekleşen bu mizansen savaş, Perhiz döneminden önceki üç gün içinde yapılan tipik eğlencelerden biriydi. Bu sahte savaşın sonunda Karnaval figürü sembolik olarak yargılanır; ‘Son Salı’ günü idam edilerek ya da başı kesilip bir tabuta yatırılarak öldürülürdü. Bazı bölgelerde Karnaval figürü yakılarak köyün dışına taşınırdı. ‘Ölümün dışarı taşınması’ olarak adlandırılan bu tören, baharı ve yaşamı geri getirme düşüncesini temsil etmekteydi” (s. 80).

Karnaval ve Perhiz’le ilgili bu Hollanda gelenekleri hakkında, P. Bruegel, gerçekte 15. ve 16. yüzyıllarda olduğu gibi alegorik bir mızrak dövüşü turnuvası sunar: solda ‘Karnaval’ bir fıçıda gezer, şişe geçirdiği etleri silah gibi tutar; sağda ise bir fırıncının küreğini iki balıkla uzatan sıska ‘Lent’ ile karşı çıkıyor. Bu sahnede diğer detaylar da folklorda kaydedilen zamanın gerçekliğiyle uyumludur. Bununla birlikte, aynı yerde olan her şeyin tasviri P. Bruegel’in buluşudur (Khm, Pieter Bruegel, eser künyesi).

P. Bruegel, Karnaval’ın özünü oluşturan karşıtlık temalarına bu eserinde sıkça yer vermiştir. Tablo, sol taraftaki hanın keyfi simgeleyen görünümü ve sağ taraftaki kilisenin dini ibadeti temsil eden görünümünde de görülebileceği gibi, çağdaş yaşamın iki yüzü arasındaki zıtlığı sunar (Delphi Classics Yayınları, 2016).

Resmin sol tarafında eğlence ve zevk duyguları varken, sağ tarafı ise, din, iyilik ve yardımseverlik vurgusu vardır. Bu zıtlıklar silsilesi resmin ana temasını oluşturan, Karnaval ve Perhiz figürlerinde görülür. Dünyevi zevkleri temsil eden bir figür olan Karnaval’ın etrafındaki figürlerin bir kısmı tuhaf giyimli ve maskelidir. O dönemde şenliklerde giyilen kostümler ve bu maskeler sayesinde toplumsal sınıf ayrımı da ortadan kalkmış olurdu. Karnaval’ın etrafındaki bu figürler kendinden geçmiş bir şekilde yemeye, içmeye dansa ve kumara kendilerini vermişlerdir. Öyle ki kendi etraflarında yer alan dilenci ve sakat insanları görmezden gelmektedirler (Arsal, 2011, s. 80, 81).

Hristiyanlık inancında dünyevi zevklerden sakınmayı temsil eden Perhiz figürünün yer aldığı sağ tarafta ise, dinselliğe, din görevlilerine, dilencilere sadaka verenlere ve bunun akabindeki diğer figürlere yer verilmiştir. Yukarı arka planda, kilisenin yanında topaç oynayan çocuklar, balık satan kadın, merdiven üzerinde cam silmekte olan bir kadın, gözleme yapan bir kadın, dans eden sohbet eden figürler, meydana doğru yürüyen dindarlar yer alır. En sol bölümde ise, bir yük arabası içinde ölüyü taşıyan insanlar ve ona dua edenler yer alır. Görüldüğü gibi Karnaval ve Perhiz figürleri etrafında, resmin sol ve sağ bölümlerinde zıtlıklar vardır. Ancak buna rağmen eser, kendi içinde oldukça bütünsel işlenmiştir. Bu durum aynı zamanda bu şenlik türünün özünü oluşturan hâlihazırdaki zıtlıklarına bir göndermede bulunur. (Arsal, 2011, s. 80, 81). Resme ilk bakıldığında bu karşıtlıklar ve ayrımları fark etmek güç olabilir. Bu nedenle bu eser, dikkatli bir incelemeyi gerektirir.

Sanatçı kökü Antik Yunan'a dayanan bir şenliğin, kendi toplumunda karnavallara olan uzantısını Avrupa halk kültürünün bir parçası ve Avrupa Hristiyan kültürünün önemli bir konusu olan dünyevi zevkleri, aşırılıkları, manevi arınma ve soyutlanmaları, edindiği tecrübelerden yola çıkarak hafızasından ve belleğinden yararlanarak ortaya koymuştur. Bu çalışma sadece kültürel bir bellek aktarımı değil, aynı zamanda kuzey Flemenk'teki kırsal yaşamdaki toplumların şenliklerine ve sanatçının belleğine bir göndermede bulunur. Karnaval ve Perhiz'in mücadelesi, yaşamdaki iyi, kötü ve insana özgü pek çok ögeyi temsil etmektedir.

P. Bruegel'in resimlerinde dikkat çeken nokta; figür ve mekânlarındaki kurgu ve oranların dönemin çalışmalarından çok farklı bir biçimde ele alınmasıdır. Metin içinde daha önce Honour ve Fleming'in görüşlerine yer verildiği üzere, P. Bruegel kendine özgü bir kurguda, eserin içerik olarak bir anlatım diline sahip olması ve figürlerin küçük ölçekli boyutlandırılmasında, geleneksel bir minyatür sanatı etkisine sahiptir. Bunu uygularken, kendine özgü bir oranlamayı resmin konusu ve içerik anlatımına göre değişim göstererek birlik ve bütünlük içinde ele almıştır.

Yazar Afşar Timuçin'e göre:

"Bruegel'i Bruegel yapan oranların çok iyi düzenlenmiş kimyasıdır. Sanat yapmak kendi yasalarını getirir gibi kendi oranlarını getirmektir. Oran zaman açısından da uzam açısından da biçimselliğin temelini oluşturur. Nitelikler oranlarda biçimlenir. Örneğin Bruegel'de son derece çarpıcı nitelikler oranlarda nesnel ölçülerin belli belirsiz aşılmasıyla hatta bazen büyük ölçüde aşılmasıyla gerçekleştirilmiştir. Onda çok küçük oran değişiklikleri resmi zaman zaman hafifçe karikatüre doğru kaydırır ve resme büyük ölçüde anlatımcı bir özellik kazandırır." (Timuçin, 2013b, s. 174).

Karnaval ve Lent Arasındaki Mücadele, gerçek bir Flaman çalışmasıdır. Bu çalışmada P. Bruegel, İtalyanlar için çok önemli olan merkezi perspektiften uzak durarak yüksek açılı bir bakış açısı benimsemiştir. P. Bruegel, bu resmi yapmadan önce, İtalya'ya seyahat etmiştir. 1552'de Napoli'yi ve 1552-53'te Roma'yı ziyaret etmiştir. O sırada hala *Michelangelo*'nun dönemi yaşanmaktaydı. Yine de Napoli Limanı ve Icarus'un Düşüşü'nde gibi eserlerinde İtalyan resminin onu etkilemediği anlaşılır (Mheu, *The Fight Between Carnival and Lent*).

P. Bruegel'in sanatının bir diğer özelliği; ışık gölge unsurundan yararlanmamış olması ve ele aldığı konudaki figürleri keskin ve katı çevre çizgileriyle ortaya koymasındadır. Böylece konuyu karikatürize edebilmiştir. Resimler hareketli ve anlatımsaldır. Hollanda yaşamının pek çok detaya yer verdiği bu yapıtlarında, figürlerinde güzellik anlayışı ve kaygısı gütmmez. Eserlerin genel yapısı ön plana çıkar. Genelden ayrıntıya bir betimleme gerçekleştirmiştir.

Eserlerine özel ayrıntıları dahil etmesi bu resimlerin çekiciliğinin bir parçası olmuştur ve izleyicinin yerel ve çağdaş uygulamalarla süreklilikleri tanınmasına izin vermiştir (Porras, 2011, s. 499). Öyle ki; ağaçlarda, evlerde, figürlerde, elbiselerinde itibarlaştırıcı, yüceltici, abartılı hiçbir şey yoktur. Sanki her şey olduğu gibi aktarılmıştır. Köy kadın ver erkeklerini, dans eden neşeli köylüleri, çocukları ve yaşamının son yıllarında da *'Körler'*i (1568) resmetmiştir (Turani 1995, s. 388). Her ne kadar İtalyan Rönesans'ını özümsemiş olsa da, klasik İtalyan zarafetinden uzak durmuştur. Sanatçı, bir antropolog gibi çalışarak, kendi kuzey halkına ve kırsala özgü değerleri bir arada kullanmıştır. Dolayısıyla onun eserleri, çağına özgü önemli verileri sunması açısından da belgesel bir nitelik taşır (Honour ve Fleming, 2016, s. 504; Çimen, 2007, s. 17).

Heinrich Wölfflin'e göre; "Ön bilgileri edinmek için, hikâye, peyzaj ve töreleri konu edinen tablolar, tabiatıyla en zengin inceleme konularını verirler." Bu noktada Wölfflin'in de belirttiği üzere; P.

Bruegel'in eserleri de her ne kadar, temayı işlerken fark edilmeyen ve kolay görülmeyen detaylarla ele almışsa da, bu durum geçiş çağının varlığına ve kırsal belleğe yönelik bir referans sunar (Wölfflin, 1990, s. 107, 260).

Resim 4: The Harvesters (Hasatçılar), 1565. Ahşap üzerine yağlıboya, 116,5 x 159,5 cm, Metropolitan Museum of Art (MET Museum), New York

Kırsal hayatın başlıca aktörleri olan köy halkına mensup figürler ve kırsal mimariler, mekânlar, meydanlar eserlerindeki mekân anlayışının merkezinde yer alırlar. Kırsal koşullarda biçimlenen Orta çağa özgü bir köy sosyolojisi söz konusudur.

Orta çağda başlayan hümanist canlanma, P. Bruegel'i de etkilemiştir. Günlük yaşam sahnelerini resmetmesinde, hümanist bir dünya görüşünü benimsemesinin de etkisi vardır. Dolayısıyla sanatçı, 16. yüzyılın yaşamıyla hümanist bir anlayış getirmiştir. Bu durum, zamane insanının kapıldığı kırsaldaki yaşamına, yazgısına, gerçek yaşamdan sahnelere, sosyolojik, kültürel, yerel ve felsefi içerikte gönderiler barındıran manzaralar ortaya koymasını sağlamıştır (Charles vd., 2012, s. 161).

Hasatçılar, 12 aya adanmış 6 resimden oluşan bir seridir. Ancak 5 tanesi günümüze ulaşmıştır. *Hasatçılar* da bunun bir parçasıdır. *Hasatçılar* Antwerpli bir finansör olan *Niclaes Jongelinck*'in *Ter Becken*'deki villasında sergilenmek için yapılmıştır (Leppert, 2009, s. 263).

Eseri koleksiyonunda bulunduran *MET Müzesi*, *Hasatçılar* hakkında şöyle bilgi vermiştir:

“P. Bruegel, Hasatçılar isimli çalışmasında, Hollanda'da sıcak bir yaz gününü tasvir eder. Anversli tüccar Niclaes Jongelinck (1517-1570) tarafından banliyödeki evi için yaptırılan bir diziye ait eserdir. Doğadaki mevsimsel döngüyü ele alan seri, başlangıçta yılın zamanlarını gösteren altı resmi içerir. Genellikle Temmuz-Ağustos'u temsil ettiği belirtilen Harvesters dışında, grubun diğer dört resmi günümüze ulaşmayı başarmıştır. P. Bruegel'in bu serisi, batı sanat tarihinde bir dönüm noktası olarak değerlendirilir” (MET, The Harvesters).

Sanatçının eserini kompozisyon ve kurgusal olarak 3 bölüme ayırmak mümkündür. İlki; en üstteki en uzak bölümdür. Sanatçı resmin içindeki manzaraya yukardan bir bakış açısıyla bakmış, ufuk

çizgisinde uzakları dahi görünür kılmıştır. Dağlar tepeler, denizdeki gemiler dahi bulunduğu yerden görünmektedir. Böylece kuş bakışı bir görünüm de elde etmiştir. Bu betimlemeler perspektife uygun bir şekilde tasvir edilmiştir. Dolayısıyla, renkler daha soluktur. İkinci orta ve daha az yakın bölümde, yeşil alanlar ağaçlıklı alanlar ve yerleşim yeri göze çarpar. Yakınlık arttıkça detaylar da netleşmektedir. Kırsaldaki kiliseler, köy evlerinin çatıları ve bunun etrafında bir arada olan köy halkı figürleri bulunur. Son olarak; resmin ana temasını oluşturan kısım, en yakın bölümdür. Burada, temaya ve içeriğe uygun olarak, buğday sarılarının yoğun olarak kullanıldığı görülür. Buğday tarlalarında hasat yapan köylülerle birlikte, bir ağacın gölgesi altına uzanmış, çalışmaya ara vermiş dinlenmekte olan ve bir arada mutlu mesut öğle yemeği yiyen bir grup insan vardır.

Richard Leppert, Bruegel'in *Hasatçılar*'ını şöyle ele alıyor:

“Brueghel'in Hasatçılar'ı sıcaklığa dairdir. Resmin yüzeyine 'sıcak' sarılar ve buğday sarıları hâkim: gökyüzü ayın gri pembeliğin de. Güneş ise tam tepede. Aynı serinin günümüze ulaşmış olan öbür dört tablosunun her biri farklı atmosfer olaylarını gösteriyor ve bu şekilde de doğanın hâkim -ve basit köylülerin de mahkûm- olduğu izlenimini güçlendiriyor. Sadece bu gerçek bile Brueghel'in entelektüel terbiyeye sahip banker-finansör müşterisinin satın aldığı bir dizi resmin dekoratif, yani siyaseten doğru olması için yeterli olacaktır. Benzer çizgileri izleyen Brueghel, genel olarak bütün resimlerinin karakteristiğini yansıtacak şekilde köylülerine yukarıdan kuşbakışı ve sanki gözetliyormuş gibi bakmayı yeğliyor. Bu yaz sahnesinde hasat yapan köylüler bir tepenin yamacında, uzaktaki denizi görebilecek yükseklikte bir yerdeler. Ama Brueghel onlardan daha yüksek bir yer de. Brueghel köylülerin arasına karışmıyor. Bunun yerine güvenli bir mesafede içlerine girmeden gözleyebileceği bir yerde kalıyor. Bu mekânsal mesafe kültürel mesafeyi yansıtır.” (Leppert, 2009, s. 264).

P. Bruegel dönemin kültürlü ve önemli koleksiyonerleri ile çalışmıştır. Ölümünden sonra, tablolarının büyük bir bölümü, Macaristan, Bohemya ve Kutsal Roma İmparatoru olan ve “Dünyanın en büyük sanat hamisi” olarak nitelendirilen II. Rudolf Habsburg (1552–1612) tarafından satın alınmıştır (Honour ve Fleming, 2016, s. 503) (Wisse, 2013).

Zengin ve soylular için resim yapan sanatçı, başarılı olmak için bu resimleri, müşterilerinin -ideolojik görüşlerini paylaşsın ya da paylaşmasın onların- istekleri doğrultusunda yapmak zorundaydı. Toplumsal sınıfın ve bölünmenin yoğun yaşandığı bu zamanlarda üst sınıf ve burjuva toplumu köylülere tepeden baktığı bir izlenim vermesi ve bir sınır koyması o dönem için sıradan ve doğal bir durumdu. Gözlemlendiklerinin veya resmedildiklerinin farkında olmadan betimlenmişlerdir. Bütün bunlar sanki tepeden çekilen bir sinema sahnesini anımsatır ve izleyiciye ayrıcalıklı bir bakış açısından köylülerin yaşamına ilişkin bütün bu olup bitenleri detaylıca gösterir (Hollander'dan aktaran Leppert, 2009, s. 262, 263).

R. Leppert, bu durum ve kompozisyon kurgusu hakkında P. Bruegel'in *Hasatçılar* ve diğer benzer resimleri için şöyle söylüyor:

“Batı resminde köylüler her zaman değil ama genellikle az sayıda ve soyutlanmış olarak temsil edilmiştir; hem üst sınıflardan hem de -daha da önemlisi- birbirlerinden soyutlanmış olarak. Tarımın olağanüstü emek-yoğun bir iş olmasına karşın çok az resimde işçiler bir arada gösterilmiştir. İşçilerden korkuluyordu ve de bir araya gelmiş işçilerden daha korkunç bir şey olamazdı. Bundan dolayı Brueghel'in resmi, geleneği bozuyor. Resimde öğle yemeği temsil ediliyor; yorgun ve acıkmış çiftçiler yemek içmek ve hafif bir uyku çekmek için bir ağacın gölgesi altında toplanmışlar. Brueghel müşterek iş ve müşterek yemeğin bağlayıcı gücü üzerinden, topluluk gerçeğini kabul ediyor” (Leppert, 2009, s. 262).

P. Bruegel'in köylüleri, özellikle Hollanda'dır. P. Bruegel'in yaşamındaki köylülerin sosyo-ekonomik durumu, çoğu köylünün kasaba ve şehirlerde sunulan iş imkânları ve maddi kazanç için kırsal alandan kasaba ve şehre gitmeye çalıştıkları için değişkenlik gösterebiliyordu. Kırsal kesimde kalanlar, tarımcılığın yanı sıra ağaç oymacılığı ve keten bezi işlemeciliği gibi emek isteyen işlerle de ilgileniyordu. Kentsel ziyaretçilerin pazar günleri ve tatillerde sık sık kırsal mezralara gitmeye başlaması, işgücünün daha da çeşitlenmesine yol açtığı düşünülmektedir. Hollandalı köylüler, şehirli ziyaretçilerine eğlence, ferahlık ve hatta hediyelik eşyalar sunmuşlardır (Porras, 2011, s. 499, 500).

Sanat Tarihiçi ve yazar *Till-Holger Borchert*'a (d.1967) göre; P. Bruegel'in Flaman sanatçı *Simon Bening*'in (1483-1561) takvim illüstrasyonlarından ilham aldığı kabul görmüştür. Bu durum en iyi *Hasatçılar* eserinde görüldüğünü belirtmiştir. Kompozisyon, takvim minyatürleriyle daha az yakından bağlantılı olsa da, P. Bruegel'in onları dikkatle incelediği açıktır. Ancak P. Bruegel; S. Bening'in minyatürlerinin farklı olarak, saman kesme ve toplama işini ön plana yerleştirmemiştir. Bu anlamda resmin içeriğinde birincil emek ve çalışma resimsel alanda daha geriye itmiştir. Bunun yerine resmin ön planında, ters yönlerde hareket eden iki işçi grubu ve dinlenmekte olan işçiler vardır (Borchert, 2020, s. 97, 99).

T. H. Borchert, devamında ise P. Bruegel'in bu eserini şöyle anlatıyor:

"Daha büyük bir ölçek ve yatay bir format sunan Bruegel, figürlerini tüm kompozisyonu kapsayan panoramik bir manzara içinde dağıttı. Ön planı orta zeminden daha yükseğe yerleştirir; böylece tabloyu izleyen kişinin uzaktaki tepeleri ve kıyı şeridiyle geniş manzaraya bakmasına izin verir. Sol ön planda, iki işçi turpanlarla mısır hasat ediyor ve bir adam bir sürahi şarapla vadiden çıkıyor. Sağda erkekler ve kadınlar tüm yüksekliği dolduran bir ağacın gölgesinde öğle yemeği molası veriyor. Diğer kadınlar da hala kasnakları bağlamakla meşgul oluyor. Solda, başlarında kasnaklar taşıyan iki kadın tarladan geçerek bir vagonun hasadı topladığı vadiye iniyor." (Till-Holger Borchert, 2020, s. 97-99).

Bruegel'in, klasik muhteşem bir yapıyı betimlemesinin yanı sıra daha sıradan, yerel, kırsal mimariyi çalışmalarına dâhil etmiştir. Bu durum, 16. yüzyıl tarihçileri ve kozmograflarının köylü kültürünün algılanan tarihsel kökenlerine artan ilgisini yansıtmıştır (Porras, 2011, s. 504). P. Bruegel eserlerinde mistik, mitolojik öğelerden ziyade; genellikle yaşadığı dönemin şimdiki zamanına ait yerel ve kırsal konularına yer vererek, yaşadığı bölgenin yerel köy hayatının detaylarını, mimarisini köylülerin küçük dünyalarının farazi sınırlarını ve köylülerin emeğine ilişkin pek çok konuları işlemiştir. Mekânsal olarak da kırsaldaki kiliseleri, uzaktaki şatoları, tarlaları ele almıştır. Bu anlamda eserleri, kırsalı, köylüleri, köy hayatı ve tarımı temsil etmiştir. Bunun temsilinde ise, doğada var olan süreklilik ve döngüsellığe de vurgu yapılmıştır. Çünkü tarım ve tarım işleri döngüsel bir sonsuzluk çarkını ve doğadaki ölüm ve doğumun iç içeriğini çağırıştırır. Bu anlamda toplumsal yapının öngörülebilir sürekliliği konusunda izleyiciye güvence vermiştir. Nitekim Orta çağ Avrupa'sında, el yazması eserlerde yer alan tezhiplerde sıklıkla 12 ay ve 4 mevsim temsillerine yer verilmişti (Leppert, 2009, s. 260, 262).

Bu eserler, kırsal belleğin canlı tutulmasını sağlamıştır. Hangi mevsimde ve mevsimsel döngüde, hangi işlerin yapıldığı veya yapılması gerektiğini hatırlatıcı bir şekilde öne çıkarmıştır. Çünkü mevsimsel takvimdeki bu betimlemeler ve eserler, soylulara kentlilere; doğanın, yaşamın ve mevsimlerin bir temsilini sunar. Yaşamları, beslenmeleri bu mevsimsel döngüde, köylülerin ve çiftçilerin yaptıkları hasat ve tarım çalışmalarına da bağlı olarak devam etmekteydi. Dolayısıyla sanatçı doğadaki kırsal yaşama özgü bir durumu tasvir ederek, toplumsal ve bireysel bir bellek aktarımını ortaya koymuştur.

Resim 5: Gloomy Day (Early Spring) (Kasvetli Gün, Erken Bahar), 1565. Ahşap üzerine Yağlıboya, Kunsthistorisches Museum Wien, Viyana, Avusturya

P. Bruegel'in kırsala yönelik bir bellek aktarımında bulunduğu eserlerinden biri de resmettiği *Gloomy Day (Kasvetli Gün)* isimli çalışmasıdır. Resim adından da anlaşılabilir gibi, sanatçı, Kuzey Avrupa'nın soğuk, rüzgârlı ve kasvetli bir gününü betimlemiştir. Bir önceki eserde olduğu gibi, sanatçı bu eserde de, mevsimsel geçiş döneminde kırsalda yaşayan insanların temel ihtiyaçları karşılamak üzere, yapılması gereken işlerden birini göstermektedir.

Yeni Yılda, doğanın uyanmasıyla (bu durum; Hollanda'da 1 Mart'ta başlardı) bu tablo serinin tüm döngüdeki ilk tablosu olarak görülmektedir. Dolayısıyla, bu resim, kış mevsiminin sonu veya ilkbaharın başlarını, ağaç toplama gibi mevsimsel faaliyetleri temsil eder. Elinde fener, başında da kâğıttan taç takılı olan çocuk figürü, karnaval zamanı olduğunu ve karnaval kutlamasından dönmekte olduklarını göstermektedir (Khm, Pieter Bruegel, eser künyesi).

P. Bruegel, *Hasatçılar*'da olduğu gibi bu eserinde de yine olaylara mesafeli, uzaktan ve tepeden bakmıştır. Resimde, koyu bulutların etkisi ile karanlık bir hava hâkimdir. Aşağıdaki nehir üzerinde oluşan dalgalardan anlaşıldığı üzere hava rüzgârlı ve soğuktur ve göl suları üstündeki gemiler de sallanmaktadır. Sol üst bölümde, karşıda karlı dağlar ve bir kale bulunur. Daha yakın planda, birbirine benzer yapıdaki evler ve bunların arasında bir kilise vardır. Resimde çok fazla renk kullanımına gidilmemiş olup, tercih edilen renkler daha çok sonbahar ve toprak renkleridir.

Köyün yukarısında kalan yüksek ağaçlıklı alan, resmin en yakın planıdır. Burada odun toplayan ve söğüt dallarını kesen bir arada çalışan köylüler yer almıştır. Ağaçları kesen köylüler ihtiyaçları doğrultusunda sarma ve taşıma işlemi için ayarlama yapmaktadırlar.

Kasvetli Gün'de yükseltilmiş kısımdaki ön planda en sağda üç figürden oluşan küçük bir grup vardır. Bunlar Karnaval kutlamalarından dönmektedirler. Odun toplama ve dal kesme (bu malzemeler aynı zamanda, geleneksel olarak sepetleri dokumak için kullanılırdı) baharın emek isteyen işleri arasında yaygın olarak yer alıyordu ve takvimlerde düzenli olarak temsil ediliyordu. P. Bruegel, her iki işi de arka planda muhteşem bir fırtınalı kıyı manzarası içeren çok daha geniş bir manzaraya entegre etmiştir. Dramatik atmosfer bir peyzajcı olarak P. Bruegel'in tipik becerilerini sergiler. Köyün görülebileceği mesafede fırtınalı bir nehir ve tepelik bir kıyı ile kesintisiz bir manzara olarak tasarlanmıştır (Borchert, 2020, s. 101).

P. Bruegel'in genel olarak bütün resimlerinin en önemli karakteristiği, figür ve mekânlarına tepeden ve kuşbakışı bakıyor olmasıdır. Daha çok bir gözlemlene üzerine mesafeli bir yerden gizlice

bakıyormuş hissi verir. Konumunu da buna göre ayarlamıştır. Bu mesafe bu tablonun izleyicisi içinde aynı zamanda kültürel ve sosyal bir mesafeyi de temsil etmiştir. Bu durum özellikle de, *The Battle Between Carnival and Lent* (*Karnaval ve Perhiz Arasındaki Savaş*) adlı tablosunda daha çok hissedilir (Leppert, 2009, s. 264).

Bu çalışmalardan anlaşıldığı üzere sanatçı, özellikle hava perspektifini sıklıkla kullanmıştır. Bu konuda Venediklilerden çok şey öğrenmiştir. Hava perspektifi ile figürler çok uzakta görünür. Bu figürler, sanatçının gözlemleyerek yaptığı figüratif tasvirlerdir. Bu figürlerin her biri birbirinden farklıdır, tekrara dayalı bir duruş veya iş olmaz. Kırsal kesim insanları, köylüler ve çiftlik işçileri olan bu insanlar, sanatçının gözleme ve belleğe dayalı bir aktarımda bulunduğu o dönemin gerçek ve sıradan insanlarıdır (Honour ve Fleming, 2016, s. 503).

P. Bruegel'in eserleri, 16. yüzyılın kırsal yaşamına ve sosyolojisine, bireysel ve toplumsal kolektif belleğine yönelik önemli bir referans oluşturur. Çünkü sanatçı, yaşamı boyunca deneyimlediği her şeyi güçlü ve detaylı gözlem yapabilme gücü ile kendi belleğine kaydetmiştir. Toplumun kolektif belleğini belirleyen deneyimlerini ise tuvaline aktarmıştır. Dolayısıyla, P. Bruegel'in eserlerindeki konular ve içerik, 16. yüzyıl kırsal yaşamının kendisidir. Bu anlamda sanatçının hafızası, eser üretiminde beslendiği başlıca kaynak olduğu söylenebilir

Sanatçı yaşadığı dönem ve mekân içinde, çağının içinde kendisinin de bir parçası olduğu kendi kırsal toplumunu farklı bir şekilde ele almıştır. Toplumsal ortak bir bilinçle hareket etmiş, o coğrafyaya özgü kırsal ve kültürel pratikler çerçevesinde bir bellek aktarımında bulunmuş ve sanatsal üretimleri de bu doğrultuda biçim almıştır. Bu anlamda eserlerinde, kendi içinde sürüp giden antropolojik bir çalışmayı da beraberinde sunar. Akılda kalıcı ve izleyiciyi düşünmeye sevk eden figürler, mekanlar, temsiller ve semboller, çocuk oyunları ve ilginç metaforik imgelerden oluşan bir evren ortaya koymuştur.

Sonuç

Bu çalışmada P. Bruegel'in kırsal yaşama özgü toplumu ve kültürel pratikleri iyi bir gözlem sonucunda resmettiği, bellekle ilişkisi ve bellek aktarımı ile eserlerinde nasıl ele aldığı, seçilen örnekler üzerinden incelenerek ortaya konması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda araştırma kapsamında öncelikle kavramlar irdelenmiş ve içerik bakımından uygun eserler belirlenerek yer verilmiştir. Sanatçının belleğinin, bu eserlerle üretimlerinde vücut bulması; kırsal, kültürel ve toplumsal kolektif belleğin sanatçının üretimleri üzerinde ne derece etkili olduğu ortaya konmuştur.

Araştırma kapsamında, analiz edilen verilerden yola çıkarak söylenebilir ki, sanatçı yaşamını kendi belleğiyle sanatsal bir üretime dönüştürmüştür. Çünkü sanatçının eserleri yaşanmış bir durum, olay ve gözleme dayalı bir alt yapı içinde oluşturmuştur. Gözlemler ise, hatırlama edimi ve anı/hatıra ile ortaya çıkar. Bu anlamda, sanatçı eserlerinde esasen belleğini temsil etmiştir. Sanatçının kırsalı ele alışında, gözlemlere ve tecrübelerine dayalı oluşan bir belleğin, görsel bir dil sistemi içinde olabileceğini kendine özgü sanatsal bir yöntemle geliştirmiştir. Bu anlamda sanatçının kırsala yönelik bir bellek içinde eserlerini oluşturması, geçmiş yaşamından edindiklerini kullanmış olduğu gerçeğini kanıtlar özelliğindedir. Dolayısıyla sanatçı, sanatını ifade ederken, kendi hafızasına ait içsel bir kaynaktan beslendiği sonucuna varılır.

Bu kapsamda incelenen eserler, sanatçının yaşamsal faaliyetlerinde karşılaştığı deneyimleri ifade etmiştir. Tarih boyunca, her sanatçı kendi yaşam öyküsündeki deneyimleri, öğretilerini, faaliyetlerini kısacası bilinçaltını ve bilinç dışılığını eserine yansıtmıştır. Nitekim sanatçı sanatsal üretimlerinde

geçmişî hatırlar, hafızasından beslenir yaşanmışlıklar tuvale yansır ve biçimlenir. Dolayısıyla belleğin sanatsal üretim ve uygulama içerisindeki önemi yadsınamaz bir gerçektir.

P. Bruegel'in ortaya koyduğu kırsal ve köy yaşamına ilişkin konularda, bellek aktarımı o coğrafyaya özgü ortak bir bellektir ve sanatçı bu durumu ortaya koyduğu eserler sayesinde yüzyıllar geçse bile kişisel, toplumsal ve kültürel kolektif belleği canlı tutar. Geleneksel bilgi ve sanatçının iyi gözlemleri sayesinde geçmişe ışık tutar. Sanatçı tarım ve hayvancılıkla geçinen bir toplumda yaşamıştır. Bu anlamda P. Bruegel salt kırsal ve köylüleri resmetmez, kırsal yaşama özgü kişisel bir bellek aktarımı ortaya koyduğu için, kültür, yerel ve kültürel tarih, kimlik, gelenek ve gündelik yaşam gibi konulara da göndermede bulunur. Bu anlamda, P. Bruegel yaşadığı dönemle alakalı olarak hem çağdaş hem de tarihsel bir veri sunuyor. Üstelik o dönemde oldukça keskin kalıp ve kurallara sahip oldukça önemli sayılan İtalyan Rönesans sanatının etkisinde kalmadan ve ilgilenmeden kendi tarzıyla farklı bir yol izleyerek bunu ortaya koymuştur. Çünkü sanatçı, Kuzey Avrupa kırsal yaşamına ve sanatına olan yönelim ile özgün ve yenilikçi bir arayıştaydı. Manevi değerler, şenlik, çalışma, iş-güç, tarım, tarihsel anıların temsil edilme biçimleri kendi üslubuna göre olmuştur.

Ancak şu da belirtilmelidir ki; çağının ve müşterilerinin ideolojik düşünce biçimleriyle çelişmeden ve onlarla uyumlu bir biçimde benimseyen sanatsal bir çizgide ele almıştır. Köylü yaşamlarındaki olumsuzluk veren konular yer almaz. Bu durum müşterisinin etkisi ölçüsünde bir düşünceyle yapmıştır. Bu kapsamda, köylülerin dünyasını, toplumdaki kırsal yaşamın sakin, huzurlu bir şekilde, tepkisel karşı duruşlarla olmadan sevimli neşeli olarak, bambaşka bir biçimde hayal gücünü de katarak kavramaya ve izleyiciye göstermeye çalışır. Dolayısıyla sanatçının bu yönelim çerçevesinde eserlerini bağımsız bir şekilde ve özgürleşen fikirlerle gerçekleştirdiğini söylemek güçtür. Toplumsal sınıf sisteminin eserlerinde hissettirmiştir. Öyle ki, sanatçı bu eserleri ile aynı zamandaki toplumsal hiyerarşi ve sınıf sistemini de somutlaştırmıştır.

P. Bruegel, sanatsal üretimlerinde paralel düzlem etkisinde yeni bir tarz geliştirmiştir. Konu ve üslup olarak kuzey resminin ifadeci özelliklerini kullanarak klasik İtalyan sanatının uzağında kendi sanatsal yöntemini ortaya koymuştur. Sanatın yalnızca dinsel kökenli veya portre değil, toplumsal varlığın toplumsal özü doğa ve kırsal yaşamı köylü yaşamlarını da resmedileceğini göstermiştir. Bu durum, o dönem için bir yenilik olduğu da söylenebilir. Bu anlamda janr resmine yeni bir anlayış getirmiştir.

Sanatçı farklı konular üzerine eserler koymuşsa da daha çok köylü yaşamına ilişkin ortaya koyduğu eserlerle bilinmektedir. Kırsal yaşamın zorunlu ihtiyaçlarını belleğinden ve tecrübelerinden yararlanarak kırsal kültür aktarımında bulunmuştur. Bu nedenle sanatçının eserleri kırsal sosyolojik tabanlıdır. P. Bruegel kırsalın ve köylülerin görünür kılınması için, içerikte çeşitli mekânlar, mevsimlik işler yapan köylüler ortaya koymuştur.

Bütün bu verilerden yola çıkarak son olarak söylenebilir ki, P. Bruegel, 16. yüzyılda yaşamış kuzey Avrupa'nın önemli ve önde gelen sanatçılarından biri olarak, ortaya koyduğu yapıtlarla Flemenk sanatının farklı ve sıra dışı bir örneğini oluşturmuştur. Çağının en önemli eserlerini ortaya koyan sanatçı, yaşadığı coğrafyanın özelliklerini ve dönemin kırsal ve köylü yaşamına özgü detaylı güçlü gözlemleri ve belleği ile ele almıştır. Sanatçının geçmiş yüzyıllara ait anıları/belleği ve bunların sanatsal alanda ele alınma biçimleri; günümüzde evrensel, kültürel, tarihsel ve sanatsal olarak büyük bir öneme ve değere sahip olmuştur.

Kaynakça

- Arsal, Y. S. (2006). Karnaval ve Perhiz Arasındaki Savaş: Brueghel'in Yapıtına İlişkin Bir Çözümleme. *Sanat Tarihi Yıllığı*. 18. 77-90.
- Borchert, T. H. (2020). Pieter Bruegel the Elder and Flemish Book Illumination. A. H. Harnoncourt, E. Oberthaler, S. Pénot, M. Sellink, R. Spronk, (Ed.), *Bruegel The Hand of The Master* (96-113). Wien: Hannibal.
- Charles, V., Manca, J., McShane, M., Wigal, D. (2012). *1000 Muhteşem Resim*. (N. Elhüseyni, Çev.). İstanbul: YKY Yayınları.
- Çimen, E. (2007). Bir Resim Okuması: Babil Kulesi. *Sanat Dergisi*. 11. 17-19.
- Delphi Classics (2016). *Masters of Art – Pieter Bruegel*, United Kingdom: Delphi Classics Publishing.
- Döngel, Z. A. (2014). Günlük Yaşam Resmi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Fleming, J. ve Honour, H. (2016). *Dünya Sanat Tarihi*. (H. Abacı, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Gombrich, E. H. (2015). *Sanatın Öyküsü*. (E. Erduran ve Ö. Erduran, Çev.) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hollander, A. (1989). *Moving Pictures*, New York: Alfred A. Knopf.
- Kagan, M. (1982). *Güzellik Bilimi Olarak Estetik ve Sanat*. (A. Çalışlar, Çev.). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Khm (Kunsthistorisches Museum Wien). Pieter Bruegel. Eser künyesi.
- Leppert, R. (2009). *Sanatta Anlamların Görüntüsü*. (İ. Türkmen, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Lukacs, G. (1981). *Estetik II*. (A. Cemal, Çev.). İstanbul: Payel Yayınları.
- MET (The Metropolitan Museum of Art). The Harvesters. Web: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/435809> (Erişim Tarihi: 28.07.2020).
- Mheu (Musée Historique Environnement Urbain). The Fight Between Carnival and Lent. Web: <http://www.mheu.org/en/timeline/fight-carnaval-lent.htm> (Erişim Tarihi: 20.06.2020).
- Osborne, H. (1970). *The Oxford Companion to Art*, New York: Oxford University Press.
- Porras, S. (2011). Rural Memory, Pagan Idolatry: Pieter Bruegel's Peasant Shrines. *Art History*. 3. 486-509.
- Sözen, M. ve Tanyeli U. (2016). *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Tansuğ, S. (1988). *Sanatın Görsel Dili*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Tate. Art Terms. Genre Painting. Web: <https://www.tate.org.uk/art/art-terms/g/genre-painting> (Erişim Tarihi: 25.07.2020).
- TDK. Güncel Türkçe Sözlük. Web: <https://sozluk.gov.tr/?kelime=> (Erişim Tarihi: 20. 07.2020).

Thomson, W. E. and Hickey, J. V. (1999). *Society in Focus*, Longman: New York.

Timuçin, A. (2013a). *Estetik Bakış*, İstanbul: Bulut Yayınları.

Timuçin, A. (2013b). *Estetik*, İstanbul: Bulut Yayınları.

Turani, A. (1995). *Dünya Sanat Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Wisse, Jacob (2013). Prague during the Rule of Rudolf II (1583–1612). The Metropolitan Museum of Art (MET), New York. https://www.metmuseum.org/toah/hd/rupr/hd_rupr.htm (Erişim Tarihi: 27.07.2020).

Wölfflin, H. (1990). *Sanat Tarihinin Temel Kavramları*. (H. Örs, Çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Görsel Kaynakça

Resim 1: Yazar Arşivinden.

Resim 2: Yazar Arşivinden.

Resim 3: Yazar Arşivinden.

Resim 4: MET (The Metropolitan Museum of Art). The Harvesters. Web: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/435809> adresinden aynen alınmıştır. Telif hakkı Metropolitan Museum of Art (MET Museum)'a aittir. (Erişim Tarihi: 28.07.2020).

Resim 5: Yazar Arşivinden.